

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
ЯПРИНЕЦЬ ТЕТЯНИ СЕРГІЇВНИ
«ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗНАНЬ УЧНІВ
ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЗИЧНОЇ
ГЕОГРАФІЇ»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія)

Актуальність теми дисертаційної роботи. Формування природоохоронних знань у процесі навчання географії є практичною складовою реалізації національної стратегії освіти в інтересах стійкого розвитку, яка передбачає розвиток системного і критичного природоохоронного мислення задля можливості аналізувати власні дії що стосуються довкілля і приймати адекватні рішення тепер та в майбутньому, як відповідальні громадяни своєї держави.

Практика формування природоохоронних знань та вмінь учнів у шкільних курсах географії свідчить про те, що вони поступово ускладнюються, поглиблюються та розширюються.

Практика навчання географії свідчить про те, що вчителі у своїй практичній діяльності в більшості не вирізняють екологічні та природоохоронні знання, адже ця диференціація відсутня у змісті навчальних програм з географії, і, відповідно в змісті шкільних підручників з географії.

Проте екологізація шкільних природничих курсів є одним із стратегічних напрямів географічної освіти, що в даний момент реалізовано на недостатньому рівні.

Внаслідок вищесказаного актуалізується потреба в обґрунтуванні, розробці та конкретизації емпіричних та теоретичних природоохоронних

знань у змісті фізичної географії основної школи та методики їх формування.

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи найважливіші здобутки дослідження, варто вказати на результати, що мають наукову новизну щодо визначення в процесі проведення дослідження теоретичних та організаційно-практичних щодо формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії.

По-перше, цінним з методичної точки зору є алгоритм поетапної організації навчально-пізнавальної діяльності учнів з виокремленням основних етапів: мотиваційного, інтелектуально-формуального, діяльнісного та рефлексивно-перетворюючого.

По-друге, заслуговує уваги теоретично обґрунтована та практично апробована методична модель формування природоохоронних знань у процесі навчання фізичної географії на засадах світоглядних ідей сталого розвитку та компетентнісного підходу, що складається з цільового, змістового, процесуального та результативного структурних елементів.

По-третє, цінним в теоретичному та прикладному аспектах є запропоноване дослідницею взаємопов'язане використання семантичного аналізу, елементів логіки та географічного навчального моделювання в процесі формування природоохоронних понять.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дисертації Т. С. Япринець дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до вивчення основних напрямків і методології дослідження формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії, критеріїв відбору природоохоронних фактів та відповідної географічної номенклатури, способів використання Інтернет-ресурсів у процесі навчання географії відзначається ґрунтовністю дослідження. Відзначимо структурованість роботи, послідовність та логічність викладу матеріалу дослідження.

Обґрунтування наведених дисертанткою висновків базуються на грамотному використанні теоретичних, експериментально-емпіричних та статистично-математичних методів дослідження.

Джерельна база роботи, що складається з 237 найменувань (з яких понад два десятки – іноземними мовами) також залишає позитивне враження. Видання, які включено до списку використаної в процесі дослідження літератури, свідчать про ґрунтовне опрацювання проблеми, високий рівень практичної підготовки авторки та її наукову зрілість.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі обґрунтовано актуальність обраної проблеми, проаналізовано стан її розроблення в науковій теорії та практиці навчання географії, чітко окреслено об'єктно-предметну сферу дослідження, висвітлено теоретичні й методичні засади та експериментальну базу дослідження. Окрім того у вступі представлено наукову новизну одержаних результатів, показано практичне значення роботи, наведено інформацію щодо апробації та практичного впровадження основних положень дисертації.

Перший розділ дисертаційної роботи, **«Формування природоохоронних знань учнів основної школи як педагогічна проблема»**, складається з чотирьох підрозділів. В ньому авторка проаналізувала філософську, географічну, екологічну, психолого-педагогічну та методичну літературу з вказаної проблеми, показала основні тенденції природоохоронної освіти в умовах сталого розвитку, визначила дидактичні підходи щодо реалізації проголошеної проблеми сучасній вітчизняній та зарубіжній шкільній практиці.

В першому розділі зроблено наголос на те, що екологія зародилася як біологічна наука тому і до сьогодні в екологічній літературі простежується тенденція до підміни охорони природи охороною біосфери. Забезпечення формування екологічної компетентності учнів на уроках географії передбачає засвоєння основ охорони природи й раціонального

природокористування через інтеграцію географічного та біологічного змісту на засадах геоекологічного підходу.

У другому розділі роботи **«Методика формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії»**, який складається з чотирьох підрозділів дисертанткою виокремлено та обґрунтовано зміст і тематичну структуру природоохоронних знань в основні школі відповідно до географічної компоненти державного стандарту базової і повної загальної освіти.

На нашу думку, цінними з методичної точки зору є наукові пошуки авторки з питання порівняльного аналізу шкільних програм з географії 1993, 2005, 2012 та 2015 років (стор. 73 - 74 дисертації). Даний аналіз підтвердив, що зміни, яких зазнала програма з географії порушують і суперечать основним принципам навчання «від відомого до невідомого» та «від близького до далекого».

Як результат проведеного аналізу Т. С. Япринець пропонує структуру природоохоронних знань учнів, яка значною мірою зумовлена наскрізною тематичною послідовністю їхнього формування (стор. 77 дисертації).

У структурі методичної моделі формування природоохоронних знань учнів у процесі навчання фізичної географії авторка вирізняє основні складові-компоненти, а саме: цільовий, змістовий, процесуальний та результативний, які можуть бути реалізовані за умови застосування провідних методів і засобів навчання географії та форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів (стор. 139 дисертації).

Авторка ґрунтовно проаналізувала теоретичну та емпіричну складову знань та вмінь учнів щодо їх змісту у шкільних програмах з фізичної географії (стор. 79 і далі) та на їх основі запропонувала структурну модель поняття «охорона природи» в шкільному курсі географії (стор.91).

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. На наш погляд,

результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Вони можуть бути використані:

- в освітянській практиці навчання фізичної географії в основній школі;
- для оптимізації методики навчання в загальноосвітніх навчальних закладах та як фактичний матеріал в навчальному процесі з методики навчання географії, природознавства та краєзнавства у педагогічних вищих навчальних закладах;
- для відображення у змісті навчання фізичної географії в загальноосвітніх навчальних закладах, що сприятиме вдосконаленню географічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах України;
- при оновленні шкільних навчальних програм та державних освітніх стандартів України в компоненті географічної освіти в основній школі;
- як методичні матеріали при підготовці програм і реалізації змістової складової факультативних занять краєзнавчого спрямування.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення і результати дисертаційного дослідження ґрунтовно відображено у 22 наукових працях (14 з яких – одноосібні). Серед них 4 наукові статі у наукових фахових виданнях, що входять до переліку затвердженого Міністерством освіти і науки України, 2 – у зарубіжних виданнях і виданнях України, які включено до міжнародних науково метричних баз, 3 навчальні програми та посібники, 13 публікацій у матеріалах наукових конференцій та інших спеціалізованих виданнях. Загальний обсяг публікацій - 271 сторінка.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість і повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає «Порядку присудження наукових ступенів та звання старшого наукового співробітника». Зазначені публікації

повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Основні положення, результати, висновки та рекомендації дослідження оприлюднені на науково-практичних конференціях і семінарах: «Впровадження сучасних технологій навчання географії у шкільній, вищій, післядипломній освіті» (Полтава, 2006), «Географія та екологія Полтави» (Полтава, 2008), «Наука і освіта» (Прага, 2008-2009), «Регіон – 2010: 6 стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2010), «Регіон – 2011: стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2011), «Регіон – 2012: стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2012), «Форми організації навчального процесу з географії» (Полтава, 2013), «Актуальні проблеми та перспективи розвитку харчових виробництв, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу» (Полтава, 2014), «Географические аспекты устойчивого развития регионов» (Гомель, 2015), «Pedagogy and Psychology in the Age of Globalization» (Будапешт, 2015) та інші.

Окремо можна відмітити додатки до основного змісту дисертації, які повною мірою висвітлюють та підтверджують практичне значення проведеної Т. С. Япринець наукової роботи.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей дисертантки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають дослідницьку проблему. Загалом вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію, є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Т. С. Япринець дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження щодо поданої дисертаційної роботи:

1. Вважаємо, що задля повноти висвітлення проблеми «Формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії» слід було звернути увагу і проаналізувати те підґрунтя, яке закладає для реалізації даного завдання пропедевтичний курс шкільного природознавства 5-го класу (що частково зроблено на стор. 58 дисертації). Адже курс природознавства майже на 30 % складається з географічного змісту та є інтегрованим з іншими природничими науками, які також спрямовані на формування та розвиток природоохоронних знань і вмінь учнів основної школи.

2. На нашу думку перший розділ дисертації значно виграв би за умови наявності окремого підрозділу, присвяченого аналізу понятійно-категоріального апарату досліджуваної проблеми. Адже проблема використання понятійно-категоріального апарату є вельми актуальною в процесі формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії.

3. В тексті дисертації більше уваги треба було приділити проблемам використання географічних карт екологічного змісту у формуванні природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії адже саме карти формують просторове мислення учнів і дозволяють «прив'язати» певні природоохоронні проблеми до конкретної місцевості, території чи географічного об'єкту.

4. Окремі матеріали основного змісту дисертації (як, наприклад, розробку уроку з теми «Літосфера» стор. 151 - 159) слід було би перенести у додатки. Адже вони не розкривають основний зміст проблеми дослідження, а ілюструють методику впровадження теми дослідження в педагогічну практику роботи вчителя географії.

5. Вважаємо, що проблема «Формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії», піднята та розкрита дисертанткою, є актуальною і залишиться такою ще надовго. Тому проаналізувавши авторський доробок Т. С. Япринець, як побажання, висловлюємо думку проте, що зміст даного дослідження має бути більш широко висвітленим на шпальтах періодичних видань, які більш доступні шкільному вчителю та запропонований відповідним освітнім установам для дистанційної форми навчання вчителів географії під час проведення їх чергового підвищення кваліфікації.

6. Не позбавлена дисертаційна робота дрібних огріхів граматичних та стилістичних помилок.

Загалом висловлені зауваження є дискусійними, вони ні в якій мірі не ставлять під сумнів отримані наукові результати та можуть бути врахованими у подальшій науковій роботі дисертантки.

Загальний висновок. Дисертаційна робота на тему «Формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання фізичної географії», виконана вперше, поглиблює існуючі знання та положення методики навчання географії і є суттєвим внеском у її розвиток.

Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично перевірені позитивні результати, що вирішують важливу проблему формування природоохоронних знань учнів та визначення дидактичних інструментів щодо реалізації її у педагогічній практиці.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до кандидатських дисертацій.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему «Формування природоохоронних знань учнів основної школи у процесі навчання

фізичної географії», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та звання старшого наукового співробітника», а її авторка – Япринець Тетяна Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія).

Офіційний опонент:

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики природничо-
математичної освіти і технологій

Київського університету
Київський університет
імені Бориса Грінченка

Ідентифікаційний код 02136554
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

02152, м.Київ, пр-т Тичини, 17

№

« Підпис С.Л.Капіруліної затверджую: 20 р.

С.Л.Капіруліна

відділу

Начальник відділу

загальною
О.О. Федоренко